

**ORTAÖĞRETİMİN İLK ÜÇ YILINDA KULLANILAN
ALMANCA VE İNGİLİZCE KİTAPLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dr. İbrahim İLKHAN* - Hasan İNAL**

İlköğretimde okuma yazmanın yanı sıra günlük yaşamın basit ve çocuğun bilgi düzeyine uygun gerçeklerini de öğrenip ortaokula başlamaya hak kazanan çocuk ikinci bir dil öğrenmek durumundadır. Bu aşamada kendi dilini düzeyine uygun bir biçimde edinme uğraşına bir amaç dil edinme uğraşı da eklenir. Bu ikinci uğraşında çocuğa gerekli olan öğrenme ortamını yabancı dil öğretmeni sağlayacak; onun yardımcısı da kullanım amacıyla seçilen kitaplar olacaktır. Bu öğretimin başarıya ulaşabilmesi için kitapların, dilbilim, didaktik ve konu yönlerinden değerlendirildiğinde, olumlu bulunması ve öğretmenin de böyle bir değerlendirmenin bilincinde olarak kitapları etkili bir biçimde nasıl kullanacağını bilmesi gerekir.

Kitapların dilbilim, didaktik ve konu açılarından sakıncalı olmaları amaç dili öğrenmeye başlayan öğrencinin motive edilmesinde tam etkili olamayacak, onu başarısızlığa itecek ve daha başlangıçta soğutacaktır. Bu nedenle yazımızda orta okulların ilk üç yılında kullanılan Almanca ve İngilizce öğrenci, öğretmen ve alıştırma kitaplarına belirttiğimiz çocuklardan değinmeye çalışacağız.

Okuyucu ortaya kusursuz ders kitabı nasıl olur sorusunun cevabının çıkacağını beklememeli. Amacımız okuyucuya yararlı olabilecek bazı kriterleri sunmak ve bunları değerlendirmektir.

(*) S. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi.

(**) S. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

II ALMANCA KİTAPLARI

II.1 Konuların Seçimi

Ortaokul birinci sınıf ders kitabı «Wir Lernen Deutsch I» (W.L.D.) de konular ve oyuncular tamamen Türkiye'deki günlük yaşamdan seçilmiştir. İkinci kitap konu seçimi açısından bir köprü durumundadır. Becker ailesinin Ankara'ya gelişi (W.L.D., II, ss. 27-28) ve Aktaş ailesinin Münih'e gidişi (II, s.68) amaç ve ana dilin kültürlerini öğrenciye bir ölçüde karşılaştırma olanağı vermektedir. İkinci kitabın sonunda Bay Aktaş ve ailesi Ankara'ya dönmeyip Almanya'da işçi olarak kalsa idi; Üçüncü kitapta da bu ailenin Almanya'daki okul, iş ve yaşadıkları çevrede karşılaşılabilecekleri sorunlar ele alınsa idi : 1) Amaç dildeki kavram edinimi anadil edinimi:ne koşut bir biçimde sağlanmış, 2) Öğrenciye düşsel Almanya tanıtılmamış, 3) Öğrenci hem kendi kültürünü hem de Alman kültürünü karşılaştırabilme olanağını bulmuş olurdu. Oysa Üçüncü kitap, birkaç konu dışında, amaç dili konuşanların yaşam biçimi ve kültürünü yansıtmaktadır.

II.2 Didaktik Değerlendirme

Öğretmen kitabında uygulanması önerilen yöntem audio-lingual yöntemdir. Öğrenci kitabındaki alıştırmaların seçimi de bu yöntemle uyacak bir biçimde yapılmıştır. Konu edilen bu yöntemle ve kitaplardaki alıştırmalarla amaç dilin kullanım yeteneğinin kazandırılacağı görüşüne kuşku ile bakılabilir. Alıştırmalar bir dialog özelliği taşımaktan uzak olduğu gibi öğrencilerin kendi kendilerine değiştirerek yapabilecekleri alıştırmaları içermemektedir. Böyle bir yolun izlenmesinin, amaç dili ilk öğrenme aşamasında, yararlı olacağı düşünülebilir. Bu nedenle de metin ve alıştırma seçiminde öğrencilerin yaş grubunun göz önünde bulundurulduğu söylenebilir. Ancak bu alıştırmaların öğrencilere bireysel ve grup çalışması yapma olanağını sağlayacağını söylememiz güçtür.

Öğretim kitaplarında öğretim amacının öğrenciye ve öğretmene bildirilmesinin ve öğretmen kitabında öğretmene uygulama konusunda yardımcı olunmasının, öğretimde olumlu sonuçlar alınmasına birer katkı olacağı düşünülebilir.

---

1) Toplumların kavram anlayışlarının farklı olmasının en belirgin özellikleri, yaşadıkları çevrede, dil ile düşünce arasında görülebilir. Örneğin, Almanca'da tren kavramını ele alalım. Anlam yönünden tren her iki dilde de farklı kavramları çağrıştırmaktadır. Bizde toplu taşımacılığın en az yapıldığı ulaşım aracı olmasına karşın, Almanya'da tam tersi olma durumundadır. Kavramın çözümlenmesi, daha da genişletilerek elektrikli tren, demir yolları, gelir kaynağı, v.b., yapılabilir. Daha fazla bilgi için bkz. Huber, G., Begriffsbildung im Unterricht, in: Spanhel, Dieter (Hrsg.): *Schülersprache und Lernprozesse* Düsseldorf 1973, s.149.

II.3 Dilbilimsel Değerlendirme

Öğretim kitaplarının «İçindekiler» bölümünde öğrenilmesi gereken amaç-gramer başlıkları verilmiş olmasına karşın, bu kuralların açıklanması, kitapta yeri geldiğinde öğrenciye yapılmamıştır. Öğrencilerden bu kuralları amaç dili kullanarak öğrenmeleri istenmektedir. Başka bir deyişle, dilbilgisi kuralı amaç, dil ise araç olma durumundadır. Araç durumunda bulunan amaç dil ile bildirişimde bulunmak ve amaca ulaşmada audio-lingual yöntem uyarınca seçilmiş alıştırmalarla ulaşmak güç gibi görülmektedir. (Nedeni için bkz. **Didaktik Değerlendirme** bölümü.) Kitapların son bölümlerinde Almanca tümcelerin Türkçe karşılıklarının verilmesinin, audio-lingual yöntemle öğretim amaçlarına ters düştüğü söylenebilir. Bu yöntemde amaç bol alıştırmaya yaparak tümce anlamlarını da bu alıştırmalar sırasında öğrenciye buldurtmak olduğundan, tümcelerin Türkçe karşılıklarının verilmesinin gereksiz olduğu kanısındayız. Tümce anlamlarının verilmesi yerine, sadece sözcüklerin anlamlarının verilmesi ile de yetinilebilirdi.

Her üç kitapta da tümceler, sözdizimi açısından, karmaşık olmayıp, daha çok üç ögeli, basit olanları içermektedir.

III İNGİLİZCE KİTAPLARI

III.1 Konuların Seçimi

Orta dereceli okulların ilk üç yılında kullanılan «An English Course for Turks» (E.C.T.) adlı kitabın ilk üçünde konular belli bir sıra izlenmeden ele alınmış; hem Türk kültüründen hem de İngiliz kültüründen örnekler harmanlanarak konulara dağıtılmıştır. Olayların geçtiği yerlerin seçiminde her iki kültürde ortak olabilecek okul, ev, çiftlik gibi yerlerin alınmasına özen gösterilmiş; kişilerin seçiminde ise hem Türk hem İngiliz kişilere yer verilmiştir. Yer ve kişi seçiminde böyle bir uygulamaya gitmek öğrencinin söylediği tümcelerdeki kavramları kolayca kavramasını sağlayacaktır kanısındayız. Hernekadar kavramların çağrışımları, az da olsa, farklılık gösteriyorsa da, somut kavramların oranının yüksek olması bu farklılığın tehlikesini enaza indirmektedir.

Konulara kişi olanlar ortam değişince değişiyorlar. Bu değişim aynı birim içinde okuma parçasından dialoga geçişte bile görülebiliyor. Örneğin, alıştırmalarda anadil kültüründen kişilere yer verilmemişse okuma parçalarında amaç dil kültüründen kişilere yer veriliyor.

İlk derslerden başlayarak doğal çevrede geçen olaylara yer verilmiş. Birinci kitapta okul ve ev dışına çıkılmamış, öğrencinin somut örneklerden öğrenmesine kolaylık sağlanmıştır. İkinci kitapta ise ev ve okul dışına çı-

kılmakta ve bu yeni ortamda öğrencinin amaç dili etkin bir biçimde kullanabilmesi amaçlanmaktadır. Örneğin, bir Türk çocuğunun amcası Londra'dan gelecek ve karşılama için hava alanına gidilecektir. (E.C.T. II, s. 9) Aynı kitabın bir başka yerinde Ankara'da alışveriş yapan biri Türk diğeri yabancı iki çocuk vardır. (E.C.T., II, s. 31) İkinci kitabın sonu ile üçüncü kitabın ilk derslerinde, iki kültürden çocukların birbirlerine mektup göndermelerinin dolaylı bir biçimde önerilmesi izleniyor. Böyle bir özendirme yararlı olacağından söz edilebilir. Yazım becerilerini geliştirme aşamasına gelen öğrenci bu dönemde, kitapta çözümlendiği mektupların yardımı ile alıştırmalar yapabilecektir.

III.2 Didaktik Değerlendirme

Öğretmen kitaplarında belirtilen amaç: Öğrencilere, amaç dili öğrenmenin ilk aşamasında, duyma ve duyduğunu anlama becerilerini kazandırmaktır. Bu hazırlık döneminde öğrenciler kitap yada defterlerinden yararlanmazlar. Böylece öğrenciler okuduğunu / okunanı anlama ve yazma becerilerini kazanmaya başlamadan bir ön hazırlık döneminden geçirilmektedir. Bu ön hazırlık döneminde etkin kişi öğretmendir ve öğretmenin bu dönemi içeren derslerde yapacaklarının ayrıntıları, adım adım izlenecek yol ve yöntemle ilgili bilgi öğretmen kitabında verilmiştir. Öğretmenin yapacağını ve nasıl yapması gerektiğini bilmesi yararlı olacaktır.

Hazırlık dönemini izleyen dönemde de, öğretmenden, yeni işlemeye başladığı konuların ilk öğretimi aşqmasında, öğrenci kitaplarının kapalı tutulmasını sağlaması isteniyor. Böylece öğrencilere duyma ve duyduğunu anlama becerilerinin kazandırılmasındaki öncelik sürdürülmektedir. Öğrencilerin konuşma yeteneğini kazanabilmeleri için, öğretmene yardımcı olabilecek alıştırma örnekleri öğretmen kitaplarında, öğrenciye de alıştırma kitaplarında yeteri kadar verilmektedir. Öğrenci kitaplarındaki diialoglar da konuşma becerisinin kazanılıp geliştirilmesine katkıda bulunan bölümlerini oluşturuyor. Konuşma alıştırmaları için hem öğretmene hem de öğrencilere yeterli süre veriliyor. Bu konuya öğretmen kitaplarında da değinilmiş.

Kitapların derslikte veya dışarda nasıl kullanılmalrı gerektiği konusunda bilgi öğretmen kitaplarında veriliyor. Uygulanacak öğretim yöntemi ve her ders için verilen sürenin nasıl değerlendirilmesi gerektiği de ayrıntılı bir biçimde öğretmen kitabında yer alıyor.

Öğrenci ve alıştırma kitaplarının nasıl kullanılması gerektiği öğretmen kitabında açıklanmış. Alıştırmalara ilişkin açıklama, öğrencilerin kullanacağı kitaplarda ya çok az yada amaç dilde yapıldığından, öğrenci yapılması isteneni anlamakta güçlük çekecektir sanıyoruz. Açıklama-

ların ana dilde yapılmasının ve örneklerin çoğaltılmasının yararlı olacağı kanısındayız. Alistirmalara yardımcı olacak resimlerin hem anadil hem de amaç dil kültürünü yansıtmalarını ve alistirmaların basitten zora doğru düzenlenmesini olumlu bulduğumuzu söyleyebiliriz.

Öğrenci ve alıştırma kitaplarının giriş bölümlerinde öğrencilere yapılacak öğretimin amacı ve içeriği konularında anadilde kısaca bilgi verilebilirdi.

Öğretim kitaplarının yabancı dil öğrenme çağına gelen tüm Türk öğrencilerinin kullanımına sunulabileceğini söylememiz oldukça güç; kentte yaşayan çocuklarla kırsal yörede yetişen çocuklar arasındaki kültürel farklılıkların gerçeklere uygun bir ölçüde gözönünde bulundurulduğunu söyleyemeyiz. Ancak okuma parçalarının ve dialogların seçiminde öğrencilerin yaş gruplarına uygun bir seçim yapıldığı izlenebiliyor.

Öğrencilere yaptırılması önerilen alıştırma ve konuların aktarılmasında izlenmesi öngörülen yöntem ideal öğrenci sayısı gözönünde bulundurularak belirlenmiş. Ayrıca yavaş öğrenen yada konuyu kolayca kavrayan öğrencilere ayrıcalık tanınmamış. Farklı gruplara ayrı uygulama için öğretmenin dikkatli olması gerektiği izlenimini edindik. Hatalı öğrenime neden olabilecek sorunlara ilişkin alıştırma gerektirdiği kadar verilmiş. Ancak alıştırma ağırlık verince tamamlanması öngörülen programın tamamlanmasında güçlüklerle karşılaşılacaktır.

Kitapların son bölümü, o kitabın içinde geçen sözcüklerin dizinine ve derslerde yararlanılacak resimlere ayrılmış. Üçüncü kitabın son bölümündeki şarkı sözleri de, öğretimde şarkılardan yararlanılmasını önermektedir.

Öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmeyi amaçlayan dikte alıştırmaları öğretime önemli katkılarda bulunacaktır kanısındayız.

III.3 Dilbilimsel Değerlendirme

Değerlendirme yapmak amacıyla incelediğimiz üç kitapta, öğrencilere öğretilmesi amaçlanan dilbilgisi kuralları, günlük yaşamda yapması gereken konuşmalarla bildirişimde bulunabilmesini sağlayacak basit düzeyde tutulmuştur. Öğrencinin İngilizce dilbilgisini ve dilin sözdizimi kurallarını öğretmenden bir açıklama olmadan, dili kullanarak öğrenmesi amaçlanmıştır. Gerek dialoglarda, gerekse okuma parçalarında kullanılan sözcüklerin çoğunluğu somut kavramları karşılayan sözcüklerden seçilmiş, böylece öğrencinin yaşadığı ortamda karşılaşabileceği nesnelere adlarını o bağlam içinde öğrenebilmeleri ve kullanabilmeleri sağlanmıştır. Her iki dilde ortak olan kavramların seçilmesine özen gösterilmiş, seçil hataların önlenmesi için derse başlamadan önce ses alıştırma yapılması önerilmiştir.

Metinlerde güncel İngilizce'nin sık rastlanan tümce yapılarına daha çok yer verilmiş, dilbilgisi kuralları da belli bir sıra ile yer almıştır. Bu sıralamada öğrencinin kullanımına en çok yarayacak olan tümce kalıplarına öncelik tanınmıştır. Örneğin, öğrenciye yaptırım bildiren tümceler önce, yaptığı işi anlatabildiği tümcelerin kalıpları ise daha sonra öğretilmektedir.

IV SONUÇ

Almanca ve İngilizce ders kitaplarının öğrencinin yaş grubuna uygun olarak hazırlanması, öğrenciyi yabancı dil öğreniminde motive etmeyi sağlayacaktır. Ne var ki kitaplar bu güne kadar yeniden gözden geçirilmemiş, bu nedenle de toplumsal yaşamdaki bazı değişikliklerin gerisinde kalmıştır. Bu değişikliklerde kitaplara yansıtılamamıştır. (Bkz. W. L. D. I., s. 34) Konular genellikle öğrencilerin düşsel yaşantısını içermekte ve konu ile kitaptaki resimler arasında bir bağlantı kurulamamaktadır. (Bkz. W. L. D. II, s. 37 ve E. C. T. I, ss. 3-4).

Kurulamayan bu bağlantının sakıncalarının giderilmesine öğretmen kitaplarında, bir ölçüde çalışılmıştır. Ancak öğretimde yararlanılan audio-lingual yöntemle ilgili teorik bilginin öğretmen kitaplarında yer almaması bir eksikliktir.

Öğrencilere verilen dilbilgisi kurallarının öğretiminde izlenen betimleme yöntemi ve kitaplardaki konuların öğretiminde izlenen yöntemin eski öğretimden farklı olması, dil öğretiminde yeni bir dönemin başladığını gösteriyor. Bu nedenle öğrencinin bildirişimde bulunabilme becerisini eskiden olduğundan daha etkili bir biçimde gerçekleştireceği kanısındayız.

Öğretimin başarıya ulaşması kitap seçimiyle ilgili ise de bu konuda büyük pay öğretmene düşmektedir. Öğretmen elindeki kitapları nasıl kullanacağını bilir, ancak yeni gelişmelerden de bilgi sahibi olmalıdır. Bunun yanında öğretmen öğretim sırasında bazı güçlüklerle karşılaşabilir. Bu sorunların çözüm yolları ve yabancı dil öğretimi konusunda yeni gelişmeleri öğrenebileceği en uygun yer de yaz okullarıdır. Bu okullara katılım ne kadar çok olursa, öğretimde alınacak sonuç da o kadar olumlu olacaktır. Yaz okulu çalışmalarının sonuçlarının dikkatlice gözden geçirilmesi ve kullanılan kitaplarda gerekli görülen değişikliklerin yapılması da kitap yazma ve yazılan kitapları değerlendirme komisyonlarına düşmektedir. Bu nedenle yaptığımız değerlendirmenin yararlı olacağını umuyoruz.